

En Sahrawi kvinne viser en hevelse hun påstår hun fikk under voldelige demonstrasjoner mellom Saharawi demonstranter og Marrookansk politi i Laayoune om Vest-Sahara i juni 2005 © Scarpix.

tusjoner og dets territoriale integritet uten forvarsel kommer til Marokko, etter sigende for å lede undersøkelser eller for å dekke hendelser i Laayoune». Han har holdt ord.

DEN FRANSE ADVOKATEN Richard Sédillot, medlem i styret for foreningen Ensemble contre la peine de mort (Sammen mot dødsstraff), er i Marokko for å passe på at rettergangen i første instans mot Ahmed Hammia går lovlig for seg. Det vil bli alt annet enn enkelt for ham å utøve sin funksjon – onsdag 3. august ble han nektet omgang med separatistene: «De sitter alle i husarrest takket være en kraftanstrengelse fra myndighetenes side,» skriver han i en rapport. Svenske Riksdagsmedlemmer, som kom til Laayoune en og en halv måned senere for å «oppdage sannheten om konflikten», merket det samme presset fra politiet. «I løpet av det offentlige besøket presenterte de marokkanske myndighetene oss kun for «godkjente» saharawier. Vi fikk ikke møte den virkelige opposisjonen,» beklager Ewa Björling fra Moderaterna. Det var i skjul på hotellet de svenske Riksdagsrepresentantene måtte møte lokale aktivister.

Marokkos innsats for å holde opprøret nede er imidlertid ikke lenger tilstrekkelig. Den 9. august begynte 37 saharawiske samvittighetsfanger en sultestreik på ubestemt tid – blant dem 7 menneskerettighetsaktivister, fangenes ansikt utad, i internasjonal presse. Fangene ba om rettferdig rettergang, og krevde bedre soningsforhold. De forlangte særlig nødvendig medisinsk pleie, «for å behandle skader forårsaket av tortur, sykdom og dårlige hygieniske forhold».⁵

Et sted er volden verre enn overalt ellers: I det hemmelige fengselet PCCMI i Laayoune. Der har flere saharawier råtnet i mange år, med bind for øynene og hendene bundet. Det var der Brahim Noumria og Houssein Lidri ble

torturert. Etterpå ble de midlertidig overført til politikammeret, der de traff Fadel Gaoudi, som satt i varetekt. Da han ble løslatt, fortalte han hva de hadde vært utsatt for: «De ble hengt opp etter «grillet kylling-metoden». Hendene og føttene bundet sammen, og en stol under ryggen. Deretter helte torturistene etsende stoffer på kroppene deres.» Noumria og Lidri sitter nå fengslet i Casablanca, og skal ha vært blant de 37 sultestreikende. Fangene spiste ikke på 51 dager. En av dem, Lehssen Zreignat, ble midlertidig løslatt på grunn av dårlig helsetilstand, og vitner om forholdene bak murene: «Dersom du betaler 2500 dirham [1800 NOK], som er en enorm sum her, får du en halvmeter du kan sove på. De som ikke betaler sover på toalettene, stående eller sittende, i en uutholdelig stank.»⁶

I begynnelsen av desember var Hamdi Lambarki fremdeles ikke gravlagt. Ifølge den spanske konservative avisen ABC (1. desember 2005) vil han ikke gravlegges «så lenge de offisielle årsakene til hans død ikke er avklart. To politimenn som holdes for ansvarlige av den nasjonale sikkerhetstjenestens ledelse er fengslet.» I løpet av kort tid er Hamdi Lambarki blitt et symbol, en martyr for den unge generasjonen saharawier.

oversatt av G.U.

1 FN har vært til stede i området siden våpenhvilen i 1991, en rekord for fredsbevarende oppdrag i Afrika.

2 Dette tallet har stor politisk betydning, og er relativt usikkert. Byen lever på fosfatindustri og statlige subsidier.

3 Se rapport fra FIDH (International Federation for Human Rights) og OMCT (World Organisation Against Torture): «Maroc: Détention arbitraire de M. Dahane» (Marokko: Ubegrunnet fengsling av Brahim Dahane), 3. november 2005.

4 Jf. www.amdh.org.ma

5 Se rapport fra OMCT: «Maroc: Grève de la faim de plusieurs prisonniers politiques sahraouis» (Marokko: Sultestreik blant flere saharawiske politiske fanger), 2. september 2005.

6 El Periodico, Barcelona, 27. september 2005.

inn i en innenrikspolitisk logikk, og frarøve den dens internasjonale karakter. Slik kongen så det, var for eksempel det faktum at flere saharawier slutter seg til Marokko et tegn på at en folkeavstemning var overflødig. Hans «barmhjertighet» hører til en tradisjon der et kongedømme som består av forskjellige stammer øker i størrelse ettersom nye stammer slutter seg til fellesskapet. Han ville integrere befolkningsgruppene i Vest-Sahara ved hjelp av nasjonal og regional planleggingspolitikk. Følgelig nektet Hassan II all direkte forhandling med Front Polisario.

I et forsøk på å løse opp situasjonen, la FN frem en fredsplan som innebar en folkeavstemning for selvstyre. Begge parter godtok denne planen, men den planlagte folkeavstemningen i 1992 fant aldri sted, først og fremst fordi partene ikke var enige om hvem som skulle ha stemmerett. Etter dette har alle FNs forslag møtt motstand fra den ene eller den andre siden. Det var tilfellet med FNs spesialutsending James Bakers prosjekt om å la Vest-Sahara være autonomt i fire-fem år, før man organiserte en folkeavstemning. Og dermed gi en åpen og definitiv seier til en av partene.

Helt siden begynnelsen på konflikten, har Front Polisario og Algerie vært for prinsippet om en folkeavstemning for selvstyre under FNs høye beskyttelse. Marokko har derimot hele tiden vært av den oppfatning at de kan dra nytte av algerernes kraftige innflytelse på saharawiene. Etter president Houari Boumediènes bortgang, var marokkanerne sikre på at Chadli Bendjedid skulle bringe Marokko og Algerie nærmere sammen, og under krigen mot islamistisk terrorisme på 90-tallet, forventet kongen at Algeries makt ville svekkes. Selv om de algriske embetsmennene i dag har samlet seg rundt presidenten, er ikke hæren og sikkerhetstjenesten marginalisert av den grunn. Og de sammenfallende synspunktene på Vest-Sahara-konflikten – og mer globalt forholdet til Marokko – gjør til skamme oppfatningen at Abdelaziz Bouteflika ville være en kompromissets mann.

ALGERIE ER EN verdifull alliert for Washington i kampen mot internasjonal terrorisme. De to landene har til og med inngått en betydelig handelsavtale. Algerie har funnet igjen sin

plass på den internasjonale scene, og sin prestisje på det afrikanske kontinentet. I 2004 anerkjente Sør-Afrika Den Saharawiske Arabiske Demokratiske Republik (SADR), noe som brakte dem nærmere Algerie. Marokko derimot, blir mer og mer isolert. Rabat nektet til og med å bli medlem i Den afrikanske union (AU) på grunn av organisasjonens anerkjennelse av SADR. På tross av utnevnelsen av Larbi Belkheir som ambassadør i Rabat,³ er det tvilsomt om Algeries holdning vil mykes opp – de har krefter nok til å holde løpet ut.

Marokko kan derimot ikke tillate seg å være like stae. Offisielt har de marokkanske myndighetene foreslått «utbredt autonomi» for Vest-Sahara, men hva det betyr i praksis er det ingen som vet. Grunnen til at myndighetene aldri har presisert hva de mener med «utbredt autonomi» er de omfattende politiske omveltningene dette løftet forutsetter: En ny institusjonell arkitektur som nødvendigvis innebærer en bearbeidelse av grunnloven. Marokko må derfor forsøke å forene en statsformelle suverenitet og et folks reelle autonomi – et folk som kjemper for sin uavhengighet. For myndighetene vil ikke begrense friheten til en hvilken som helst region av Marokko, men Vest-Sahara. Og saharawiene har stått imot 30 års undertrykkelse, og vil sette seg innbitt opp mot ethvert forsøk på å begrense deres suverenitet.

Hassan II trodde han på enkelt og effektivt vis hadde definert Vest-Saharas autonomi ved å erklære at utover frimerke og flagg, kunne alt diskuteres. Han trodde han henvendte seg til saharawiene i Front Polisario, ettersom de andre naturligvis allerede sto på hans side. De siste seks månedene er det imidlertid saharawier fra Laayoune og Smara som har demonstrert for å innlede forhandlinger om sin fremtid og uavhengighet.

Selv om de offisielle standpunktene står ved lag, er de regionale og interne omstendighetene under stadig utvikling. Selv om algriske og marokkanske myndigheter har forsøkt å monopolisere konflikten, viser private forninger og politiske partier vilje til å forstå og eventuelt være med på å finne en løsning på krisen. De forskjellige marokkanske politiske formasjonene leter aktivt etter løsninger, og alle vil ha et ord med i laget.

*Istiqlal*⁴ har følelsen av å ha mistet sin naturlige rolle som forsvarer av territorial integritet, og setter seg opp mot autonomiprinsippet. De vil heller sette i gang regional planlegging for å integrere Vest-Sahara i Marokko. PJD (*Le parti de la justice et du développement*), et moderat islamistparti, er urokkelig når det gjelder Vest-Sahara-spørsmålet, og beviser slik sin troskap til tronen. PJD ble grunnlagt i 1998, og har 42 representanter i Parlamentet. I mai 2003 ble partiet stigmatisert på grunn av dets «moraliske ansvar» for attentatene i Casablanca. For å rette opp det inntrykket, har partiets ledere siden fremvist ekstreme nasjonalistiske holdninger. For andre formasjoner, som *Alliance et liberté* – et ungt, liberalt sentrumparti (i den grad man kan snakke om sentrum i marokkansk politikk) – er krisen i Vest-Sahara en anledning til å demokratisere Marokko. Ifølge journalisten Aboubakr Jamaï må det politiske landskapet i Marokko bli mer åpent før man kan finne en løsning på Vest-Sahara-konflikten. Dette må imidlertid skje raskt, for dagens spenninger risikerer å velte landets grunnvoller.

Både i Marokko og internasjonalt har demonstrasjonene for uavhengighet i Smara og Laayoune – og de marokkanske myndighetenes ekstremt voldelige reaksjoner på disse – etterlatt et inntrykk av at Rabat ikke mestrer situasjonen i Vest-Sahara. Flere observatører trekker frem hvor mye situasjonen har endret seg siden september 1999. Da ble demonstrasjoner i Laayoune, der saharawiske studenter krevde høyere stipend og bedre kollektiv transport, slått brutalt ned. Monarkiet reddet ansikt ved å sende flere ministre til Vest-Sahara, for å «lytte til og berolige saharawiene». I 1999 dreide det seg kun om sosiale krav; i mai 2005 var kravene blitt grunnleggende politiske. Uten uttalte bånd til Front Polisario, har demonstrantene krevd uavhengighet, også på internettider⁵ og i diskusjonsforum. De sosiale kravene ble aldri imøtekommet, og den politiske situasjonen er fremdeles den samme. Dette har ført til en hardere holdning blant saharawiene.

VIL DE NYE INTERNE og regionale omstendighetene være tilstrekkelig for å føre til en løsning på konflikten? Mange nordafrikanere

håper at USAs ferske interesse for regionen vil gjøre det enklere å komme ut av en krise befolkningene i området begynner å gå lei av. Det er flere årsaker til Washingtons interesse for Vest-Sahara, som ønsket om å utvide NATOs virkesone, og å få de marokkanske væpnede styrkene på sin side for å gjøre regionen mer stabil. En forutsetning for dette er at Rabat ikke er innblandet i lokale konflikter, særlig med Algerie. I tillegg har nordamerikanske selskap investert i utviklingen av olje- og gassressurser i Algerie, og de vil derfor ha spenningen i området redusert. Først og fremst vil Washington styrke kontrollen over situasjonen i Sahel. Etter amerikanernes oppfatning er dette området blitt et «skjulested» for islamistiske terrorister, og Washington frykter at illusjonsløse saharawier slutter seg til disse ytterliggende grupperingene.

Uansett hvilke mål de har, kan ikke amerikanerne handle alene. Det vil være enklere for dem å støtte seg på og samarbeide med land som har interesse i å oppnå fred i regionen, som Spania, Frankrike og Mauritania. Amerikanerne må også ta med i betraktningen de forskjellige folkegruppene ønsker, og vise oppfinnsomhet. En løsning kan ikke gi én av partene en endelig seier – det ville medføre store spenninger i fremtiden. Samtidig forutsetter en løsning nødvendigvis at en av partenes syn legitimeres fremfor det andre, for begge partene har knyttet sin politiske virksomhet tett opp til konflikten. Marokko holder på sin territoriale integritet, mens algerierne og saharawiene har selvstyre som hovedprinsipp.

oversatt av G.U.

1 I 1971 forsøkte oberst Mohamed Abadou å ta makten ved statskupp, og i 1972 var kongens Boeing mål for et attentat som kong Hassan II overlevde på mirakuløst vis.

2 Se Lahouari Addi, «Introuvable réconciliation entre Alger et Rabat» (Algers og Rabats umulige forsoning), *Le Monde diplomatique*, desember 1999.

3 Larbi Belkheir er egentlig en systemtillenger, med nære bånd til generalene. Før han ble utnevnt som ambassadør i Rabat, var han president Bouteflikas spesialrådgiver. I 1988 arbeidet han for den første forsoningen mellom Algerie og Marokko.

4 *Istiqlal* er det eldste marokkanske partiet. Det er et nasjonalistisk parti som hadde Marokkos selvstendighet som fanesak. Det er dette partiet som har tegnet opp et kart over «Stor-Marokko», der det marokkanske kongeriket strekker seg langt utover dagens grenser, og opp tar en del av Mali, samt Mauritania og Vest-Sahara.

5 Se for eksempel www.cahierdusahara.com